

השבת במרחב הציבורי - 19.05.2016

סיכמה: שרה גולד

פרופ' גדעון ספיר:

ההסדרה המשפטית של סוגית השבת התחילה בסוף שנות ה-20 של המאה ה-20 בחוק עזר עירוני בתל אביב על פיו אדם נקנס בגין הפעלת בתי עסק בשבת. בעקבות כך בית המשפט העליון ביטל את חוק העזר. באמצע שנות ה-30 תל אביב שוב חוקקה חוק עזר עירוני האוסר על פתיחת בתי עסק בשבת, ובעקבותיה עיריות נוספות ניסחו חוקי עזר דומים. עם קום המדינה ישנם 15-18 יישובים עם חוקי עזר כאלו.

פקודת סדרי שלטון ומשפט קובעת שהשבת היא יום המנוחה וחוק שעות עבודה ומנוחה קובע כי לכל אזרח ישנה זכות ליום מנוחה ומאפשר מנגנונים למתן היתרי עבודה בשבת. החוק מתקבל באכזבה על ידי הדתיים הטוענים שהמימד הרוחני-דתי נעדר ממנו, ועל ידי נציגים הטוענים שהמימד התרבותי נעדר מהחוק. לאחר מספר שנים המאבק עובר למגרש המשפטי, בו שורה של פסקי דין, העוסקים בחוקי עזר עירוניים או בחוק שעות עבודה ומנוחה, נוטים לצמצום ההגבלות.

על רקע זה, מצטמצם דיון המשפטי, אך בפועל הולכת ומתרחבת פעילות מסחרית-תרבותית-בילויית בשבת. על כך תוהה פרופ' ספיר - אם בבסיס החקיקה עמדו ערכים- סוציאליים, דתיים או לאומיים, מדוע כשתופעה זו מתרחשת אנשי ציבור אינם מנסים לשנותה?

בנוסף, הליכי הדברות אותם הובילו פרופ' גביזון והרב מדן, הביאו להצעה להבחין בין פעילות מסחר ותעשייה, אולי אפילו בילוי, שתוגבל, לבין פעילות תרבותית, שתותר. עד כה, הבחנה זו לא גובשה לכדי תוצאה פוליטית ממשית.

בשנה-שנתיים האחרונות הסוגיה שוב עלתה לסדר היום הציבורי, ראשית, חברי כנסת המעלים אותה לסדר היום באמצעות הצעות חוק, ולמולם המפלגות הדתיות והחרדיות כמעט אינן מתערבות. שנית, בניגוד למהלכים קודמים, בכמה סוגיות בית המשפט גם הוא נוטה שלא להתערב בחוקי השבת.

חברת הכנסת תמר זנדברג:

העמדה של חה"כ זנדברג בנושא השבת נגזרת מתפיסתה לגבי דת ומדינה רק בעקיפין, אלא מהתפיסה החברתית, הסביבתית, המקיימת והעירונית שלה. לכן בסוגיות המרכזיות בתחום המרחב הציבורי, שהן מסחר ותחבורה ציבורית בשבת, הנושא הדתי הוא בהחלט איננו השיקול המוביל כמו בגיור, בחינוך וכדומה. השאלה היא כיצד נעצב את השבת כיום המנוחה הישראלית הסובלנית והמקיימת בכל המובנים. דווקא בסוגיית השבת אפשר להגיע לניסוח שלא יפגע בקודש הקודשים ההלכתי. אמנת גביזון מדן היא בסיס מצוין לדיון בנושא הזה.

ישנם כמה עקרונות שנרצה לקבל. ראשית, השבת כיום המנוחה, לכן חוק שעות עבודה ומנוחה צריך להאכף בקפדנות.

שנית, השבת כיום הפנאי- בילוי הוא חלק מפנאי, אך ישנן תרבויות פנאי שהן לא בילוי. קניות אינן ערך, ותרבות הצריכה כיום איננה ברת קיימא. צמיחה איננה רק צריכה, כי אם גם איכות חיים, שוויון, רווחה וכדומה. חה"כ זנדברג איננה חושבת איפוא שיש זכות מוגנת לעשות שופינג בשבת, והיא מוכנה לקבל סגירת מרכזי קניות תמורת תחבורה ציבורית בשבת, שזהו בעיניה הצורך המשמעותי ביותר כיום, במובן השוויוני, הסביבתי, העירוני והתחבורתי- העדר תחבורה ציבורית בשבת הוא אחד החסמים המרכזיים לפיתוח תחבורה ציבורית מקיימת.

לכן, בעיני חה"כ זנדברג, ההתלות בסטטוס קוו על מנת להמשיך ולמנוע תחבורה ציבורית לא מחזיק ולא יכול להמשיך. אין כאן סיבה הלכתית, אלא רק הסכמה חברתית וסמלים, סמלים הם חשובים, אך אינם יכולים להוות חסם לצורך החשוב של תחבורה ציבורית בשבת.

עם זאת, ניתן לשלול מסחר כי למדינה יש זכות לפגוע בזכויות, והיא יכולה להגן על זכותו של בעל החנות גם אם הוא עצמו מוותר עליה, כי יום מנוחה הוא ערך סוציאלי חשוב.

לגבי מסעדות בתי קפה וקולנוע- חה"כ זנדברג חושבת שאי אפשר לסגור אותם. גם הם חלק מהפנאי והבילוי, ואפילו מבחינת מראית העין, בשכונות מסוימות, לסגור את תל אביב בשבת זה דבר שהוא כמעט חסר טעם.

חברת הכנסת רחל עזריה:

חה"כ עזריה מצדדת באמנת גביזון-מדן ששוללת מסחר ומתירה פנאי, בילוי ותחבורה ציבורית מצומצמת. חה"כ הציגה את פעילותה כפעילה מוניציפלית בירושלים, אשר החלה באירועים למשפחות צעירות בשבתות, והביאה לפתיחת מוזיאונים בירושלים ולהפיכת ירושלים לעיר רלוונטית עבור משפחות צעירות בשבת.

למרות היותה דתיה, חשה חה"כ שעלינו לייצר איחוי בין הקבוצות השונות. ברגע שאנו חיים יחד בערים, האחריות הינה משותפת. על כן, היא מצדדת באמנת גביון-מדן, ראשית כל בשל האיחוי החברתי.

סוגיה נוספת היא הזמן- בישראל אנחנו עובדים הרבה מאד, ולאנשים אין זמן. אחד הדברים שעלינו לחשוב עליהם הוא כיצד לייצר זמן לבילוי ולהנאה, ולהפוך את השבת ליום בו אנשים מבליים. העקרון המנחה הוא לגרום למינימום אנשים לעבוד ולמקסימום אנשים לבלות. לכן פעילות מסחרית בשבת היא בעייתית כי היא דורשת עבודה של אנשים רבים. חלק מהדיון הוא איך עושים יותר ימי חופש לאנשים, שהולכים לעשות סידורים בשבת כי אין להם זמן אחר לכך. הפתרון לכך בעיני חה"כ הוא להוסיף ימי מנוחה אחרים.

לסיום הוסיפה חה"כ עזריה כי רבן יוחנן בן זכאי הבין שהעם היהודי נמצא לפני גלות ועיצב את היהדות כך שתהיה קהילות קהילות ותוכל להתמודד ב-2000 שנות גלות. בשיבה לארץ עלינו להפסיק לחשוב כקהילות סגורות אלא כמו המרחב עצמו. חלק מהדיון הוא כיצד לוקחים את הקבוצות השונות ומצליחים לייצר אתוס משותף. השבת היא המקום בו ניתן ליצור אתוס כזה- שבת ישראלית שתתאים לאורתודוקסים ולחילונים.

חבר הכנסת בצלאל סמוטריץ':

ראשית, חה"כ סמוטריץ' מעוניין לסלק את שאלת זכות המדינה להגביל את אזרחיה בשבת, כי למדינה מותר לפגוע והיא אכן פוגעת בזכויות כשיש הצדקה מספיק טובה, שבהחלט יכולה להיות גם הצדקה ערכית.

שנית, אמר חה"כ כי מדינת ישראל עברו היא התקיימות חזיונות הגאולה של שיבת עם ישראל לארצו, ובעינינו מדינת ישראל צריכה להראות כפי שהיא נראית באותם חזיונות נבואיים, ולכן להיגד "מדינה יהודית" יש ליצוק ערכים יהודיים.

השבת במדינת ישראל נושאת שתי תכליות- התכלית הסוציאלית ובצידה התכלית היהודית-דתית שבעיני חה"כ היא חשובה יותר. חה"כ סמוטריץ' מוסיף כי הוא מודע לכך שהדיון איננו הלכתי, לרוב הסוגיות ניתן למצוא פתרונות הלכתיים, אלא הוא תרבותי-ערכי. אך גם כשבודקים מה התוכן התרבותי יש ללכת למקורות הדתיים.

חה"כ סמוטריץ' הציג פתרון אפשרי- להוסיף את יום ראשון כיום מנוחה. כך ניתן יהיה לאפשר פעילויות תרבותיות וספורטיביות, מסחר ובילוי, שיעברו כולם ליום ראשון. בשונה ממה שהציגו הדוברות הקודמות, אחת המתנות של השבת היא דווקא להיות עם המשפחה. חה"כ רואה בעייתיות במקומות בילוי למרות הפתרונות ההלכתיים השונים, ראשית משום שלא כל המקומות ישתמשו באותם פתרונות, ושנית משום שזה מחייב אנשים רבים לעבוד בשבת, פותח פתח להדרת אנשים שאינם עובדים בשבת ועל כן לא מוסרי.

פרופ' ספיר העלה תמיהה על התחמקות המפלגות הדתיות מעיסוק בעניין זה בשנים האחרונות, וחה"כ סמוטריץ' ענה על כך שכאשר סוגיות מגיעות למסלול משפטי באמצעות חקיקה או בבית משפט, צריכה להיות הכרעה, והוא חש שהוא איננו יכול להגיע היום להכרעה. כח"כ דתי הוא איננו יכול להצביע בעד לתת גושפנקא לפעולות תרבות, למרות שאיננו חושב לאסור את זה. ישנם דברים שלוקחים זמן, הדיאלוג החברתי והפער בין החוק הכתוב לחוק הקיים איננו בעיה. חברי הכנסת הדתיים אינם מתערבים כי הם אינם חושבים שניתן ליצור מרחב כפי שהם רוצים וגם קשה להם לתת גושפנקא לדברים שהם אינם מסכימים איתם.